

DE BOUW VAN HET STADION GALGENWAARD

Gezicht op het stadion Galgenwaard en omgeving, 1936. Top. Atlas G.A.U. X9.15.1.

„Het veld ligt erbij als een smaragd die in edel metaal is gevat“.1) De verslaggever die deze lyrische woorden uit zijn pen laat vloeien, is op Hemelvaartsdag 21 mei 1936 één van de 10.000 getuigen van de officiële ingebruikstelling van het stadion Galgenwaard. Het zijn woorden, die we wellicht in soortgelijke vorm weer kunnen verwachten als in september 1982 het nieuwe stadion op dezelfde plaats zijn poorten heeft geopend.

De opening van het stadion op die regenachtige Hemelvaartsdag is het slot van een uiterst langdurig en moeizaam te noemen besluitvormingsproces. Er heeft heel wat water door de Kromme Rijn moeten stromen voordat het stadion Galgenwaard officieel kon worden geopend. Laten we de loop der dingen eens op de voet gaan volgen.

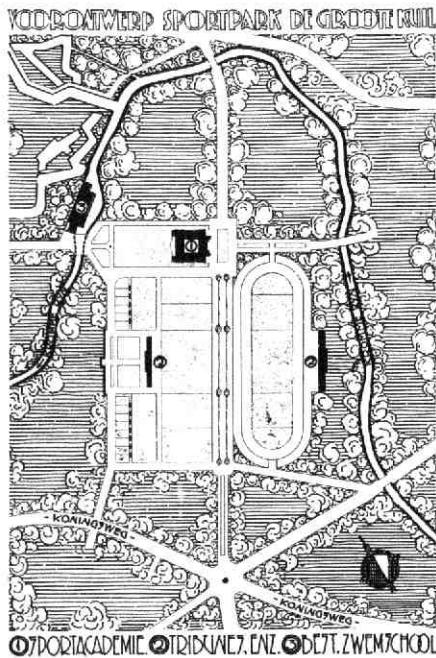
In een zitting van de Gemeenteraad van 24 juni 1920 wordt besloten om over te gaan tot ophoging van „De Groote Kuil“, een in 1911 door de gemeente aangekocht landgoed aan de Koningsweg. Op het dan ontstane terrein zal een centraal sportveld worden aan-

gelegd, dat moet aansluiten bij een door het Rijk te stichten sportacademie van het Instituut voor Lichamelijke Oefening.

Het ligt in de bedoeling van het Rijk, dat van dit opleidingsinstituut het wetenschappelijk gedeelte gekoppeld wordt aan een Universiteit. De keuze is op Utrecht gevallen vanwege de centrale ligging én de goede mogelijkheid tot aanleg van een zwembad.

Het gemeentebestuur is enthousiast over het plan. „Op den duur belooft dit instituut de voornaamste, zoo niet de eenige, opleidingsschool van de gymnastiekleeraren te worden en ongetwijfeld zal daardoor de stad een middelpunt worden van het sportleven en alles wat gedaan wordt voor de lichamelijke opvoeding, in hoofdzaak van het jonge geslacht, doch tevens van de volwassen menschen“.

Er zijn twee terreinen die in aanmerking komen voor de aanleg van de sportvelden: een stuk grond aan de Amsterdamse Straatweg („Chartroise“) en de „Groote Kuil“ aan de Koningsweg. Bij nader inzien blijkt Chartroise minder geschikt, omdat het terrein te

Ontwerp-plattegrond van het sportpark „De Grootte Kuil” aan de Koningsweg, 1921. Top. Atlas G.A.U. X9.19.

laag is gelegen en daardoor ophoging teveel kosten met zich zal meebrengen. Daarbij komt dat dit stads-gedeelte deel uitmaakt van het uitbreidingsplan Pijls-weerd en hierin is geen rekening gehouden met de aanleg van een groot sportveld. De „Grootte Kuil” ligt in alle opzichten gunstiger. Een doorslaggevend argu-ment is de vrij eenvoudig te realiseren mogelijk-heid om langs de Kromme Rijn een zwemgelegenheid aan te leggen.

Ruim 2½ jaar later is er echter nog geen begin ge-emaakt met de uitvoering van de plannen tot de op-richting van het opleidingsinstituut. Volgens het ge-meentebestuur is dit, „gezien de veranderende tijds-omstandigheden” (de conjunctuuromslag van 1920) ook niet meer te verwachten.

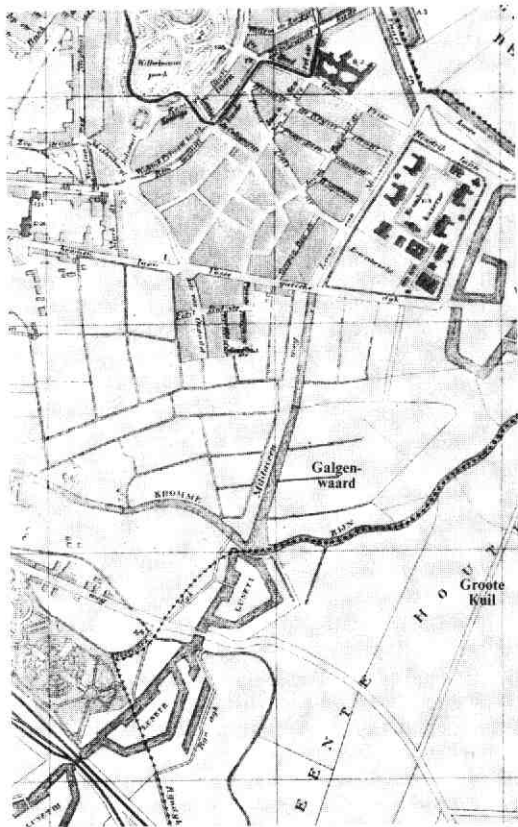
Op 9 februari 1923 dient het College van B & W bij de Gemeenteraad het voorstel in om, in afwachting van de bestemming die er later aan gegeven zal wor-den, toch maar een begin te maken met de ophoging van de Grootte Kuil „teneinde daarin een eenigszins ruime werkgelegenheid tot werkverschaffing aan werkloze arbeiders te vinden” 2). Het terrein dat op deze manier verkregen wordt is, aldus het College, op eenvoudige wijze geschikt te maken als sportterrein. Mocht dit laatste om de één of andere reden geen doorgang kunnen vinden, dan is de grond ook geschikt te maken om als bouwterrein te dienen.

Het is duidelijk dat de bestemming van het opgehoog-de terrein in de raadsvoordracht niet het belangrijkste

is: in het voorstel staat het feit voorop dat gedurende lange tijd een groot aantal werklozen kan worden te-werkgesteld.

Wat houdt het werk in? In de voordracht vinden we er het volgende over: de ter plaatse aanwezige kleilaag moet worden afgegraven, draineringsleuven ten be-hoeve van de afwatering moeten worden gemaakt en het hele terrein wordt vervolgens met zand opge-hoogd. De afgegraven klei zal worden afgevoerd en kan eventueel dienen als materiaal voor steen- of pannenbakkerijen. De ophoging van het terrein ge-schiedt met zand, dat wordt aangevoerd door „over-vletting uit schepen in de Singelgracht bij de Krom-merijnbrug in pramen, die naar het terrein van de werkzaamheid varen, waar het zand in kipkarren wordt overgeladen”. De werklozen ontvangen een loon van 45 cent per uur bij een 48-urige werkweek, met ten hoogste een verhoging van 20% wegens tar-iefwerk. Om in aanmerking te komen voor een Rijks-bijdrage in de loonkosten van 25% is het noodzakelijk dat de genoemde loonbedragen niet worden over-schreden. Op elke 8 à 10 werklozen zal gemiddeld één vakman-grondwerker als opzichter worden aan-gesteld. „Ofschoon met behoorlijk sterke en voor het werk niet ongeschikte arbeiders zal moeten worden gewerkt, ligt het toch niet in de bedoeling, dat uitslui-tend werkloze transport- en fabrieksarbeiders voor de tewerkstelling in aanmerking zullen komen. Aan dit grootere werk moet mede door andere groepen van werklozen - ook al zijn zij voor het grondwerk in hun eigen beroep minder geoefend - dienen te worden deelgenomen”.

In totaal zal de ophoging van de Grootte Kuil voor 41 à 42 weken aan ca. 135 werklozen werk verschaffen. Met aftrek van de Rijksbijdrage van 25% op de loon-kosten en de besparingen op de werklozenuitkeringen (samen op f 138.857,- geraamd), zal het werk de gemeente Utrecht f 113.718,- gaan kosten. Het Col-lege is zich er in haar voordracht wel van bewust dat de grond, waarom het gaat, gelegen is in de zgn. „ver-boden kringen” van de forten Lunetten en Vossegat, alwaar „krachtens artikel 28 van de Kringenwet geen grond mag worden verhoogd, slooten mogen worden gegraven of veranderd dan nadat daartoe door de Koningin vergunning is verleend”. Het College stelt voor om het werk, na „onderhandsche inschrijving”, op te dragen aan een aannemer, waarbij de leiding van de werkzaamheden berust bij de directeur van ge-meentewerken. De discussie in de gemeenteraad over dit voorstel spitst zich toe op de vraag of er wel sprake is van „een productief werk” (tegenwoordig spreekt men in gemeentelijke kringen van „rendabele investeringen”), dat tevens noodzakelijk is”. 4) De vraag wordt een aantal raadsleden ingegeven door de onduidelijkheid die bestaat over de toekomstige be-stemming van het terrein. Wethouder De Waal Male-fijt heeft op deze vraag een helder antwoord paraat: „Toegegeven mag worden dat de dringende noodza-kelijkheid niet aanwezig is, maar indien die dringende noodzakelijkheid er wel was, zou men hier ook te

Detail van een plattegrond van de stad Utrecht, 1919.
Top. Atlas G.A.U. Ab 191.

doen hebben met een normaal gemeentewerk. De productieve werkverschaffing is een tussen „noodzakelijk” en „niet-noodzakelijk” zwevende zaak. Het is niet een werkverschaffing in dezen zin dat men de menschen maar bezig houdt, maar het is ook niet een normaliter volkomen noodzakelijk werk (...). Men zou het werk niet hebben aangevat, ware het niet ter wille van de werkverschaffing”.

Het zou te ver voeren om de woordenstrijd weer te geven die gevoerd wordt over de hoogte van het te betalen loon. Ik citeer slechts één spreker: „Het is natuurlijk moreel beter dat de menschen werken in plaats dat zij hun hand ophouden, maar daar staat tegenover dat iemand die niet werkt, niet zoveel nodig heeft voor zijn levensonderhoud. Wie voor f 21,60 naar Den Dolder (een werkverschaffingsproject van rijk, provincie en gemeente) moet, mag een pakje met 10 of 12 boterhammen meenemen. Een werklooze eet echter zooveel niet, omdat hij zijn lichaamskrachten minder verbruikt!”

Op 31 maart 1923 vindt de aanbesteding plaats van „het ophoogen en draineren van een gedeelte van het terrein de Grote Kuil nabij de Koningsweg”. 5) De uitvoering ervan wordt opgedragen aan de laagste

inschrijver, de aannemer J. van Herp uit Amsterdam. Er wordt op korte termijn een begin gemaakt met de werkzaamheden. Zo kan men in juli 1923 al graszoden aanbrengen. Het inzaaien van de terreingedeelten die niet met graszoden worden bedekt, vindt in mei en september 1924 plaats.

In het najaar van 1925 komt, na een onderzoek, de commissie voor lichamelijke oefening tot de ontdekking dat de velden op dat moment niet geschikt zijn voor de beoefening van de voetbalsport. Pas nadat de Nederlandse Heidemaatschappij zich met de egalisering van het terrein heeft beziggehouden, kan het in het begin van 1927 voor gebruik worden vrijgegeven. 6)

Intussen is de commissie voor lichamelijke oefening op zoek gegaan naar aspirant-huurders van de zes voetbalvelden. Voor de twee hoofdvelden wordt gezocht naar een vereniging, die moet spelen in de eerste klasse.

De vereniging die aan dit criterium voldoet, U.V.V., verklaart zich inderdaad in principe bereid om als huurder op te treden. De gemeenteraad besluit dan ook om het nodige te doen aan de zes velden, zoals het maken van afscheidingen tussen de velden en het bouwen van tribunes, kleedgebouwen en dergelijke. Maar helaas: bestuur en ledenvergadering van U.V.V. zien op het laatste moment toch van de verhuizing af, omdat deze vereniging er de voorkeur aan geeft op het terrein aan de Lageweidsdijk te blijven spelen. 7) Het speelklaar maken van de terreinen kan hierdoor geen doorgang vinden, omdat de kosten ervan mede gebaseerd zijn op het opnieuw gebruiken van de tribunes en kleedlokalen van het oude U.V.V. veld. Maar het zoeken naar andere huurders kan inmiddels ook om een andere reden gestaakt worden, want na een lange periode van droogte blijkt opeens dat de grasmat ongeschikt is geworden voor sportbeoefening. De oorzaak hiervan is, dat het stijgvormogen van het grondwater onvoldoende is geworden, omdat de ophoging van de velden uit scherp rivierzand bestaat. Bij het lang uitblijven van regen zal de grasmat, aangebracht op een uit klei bestaande bovenlaag, verdorren.

Het duurt zo’n vijf jaar voordat het gemeentebestuur pogingen in het werk stelt om in de bestaande situatie verbetering aan te brengen. In juli 1932 komt het College van B. en W. bij de gemeenteraad met het voorstel om de kleibedekking van het terrein én de eronder gelegen zandlaag tot een dikte van 55 cm af te graven en vervolgens weer een laag humusrijke teelaarde van 15 cm dikte aan te brengen 8). De verwachting is dat na deze bewerking goede sportvelden zullen gaan ontstaan. Ook deze afgraving (en de daarnavolgende grondwerkzaamheden) leent zich weer bij uitstek om als werkverschaffingsproject te worden uitgevoerd.

Een nieuw element in de plannenmakerij is de gedachte om het zand dat bij de afgraving vrij komt niet af te voeren, maar te gebruiken voor de aanleg van een aarden wal rondom het voornaamste voetbalveld.

Er ontstaat dan de mogelijkheid om te komen tot „den aanleg van een z.g.n. wielersbaan voor de beoefening van de wielersport, die in den laatsten tijd meer en meer in zwang komt en ook hier ter stede de belangstelling is gaan trekken”. Samenvattend: de directeur van gemeentewerken heeft een plan uitgewerkt, dat voorziet in de aanleg van een sportterrein voor grote wedstrijden, met eromheen een atletiekbaan en een aarden wal met wielersbaan en tribunes. Behalve dit hoofdveld voorziet het plan eveneens in de aanleg van vier gewone voetbalvelden. Het gehele complex zal de naam „sportpark Maarschalkerweerd” krijgen.

Op 21 juli 1932 wordt deze voordracht in de gemeenteraad behandeld en ontmoet daar slechts weinig weerstand. 9) Er wordt wel wat gemopperd over het vele geld dat tot nu toe „in de Grootte Kuil is gegooid”, maar vooral de overweging dat met dit project de werkverschaffing wordt gediend, doet de Raad overeenkomstig het voorstel besluiten.

Maar helaas: de problemen zijn hiermee nog lang niet voorbij. In november 1932 is het noodzakelijk dat B & W met een nadere voordracht komen, want er is een kleinigheid over het hoofd gezien. 10)

Voor de aanleg van de aarden wal is, gezien de ligging van het terrein Maarschalkerweerd binnen de zgn. „verboden kringen”, ingevolgde de Kringenwet een vergunning van de Kroon nodig. Overleg met de militaire autoriteiten doet vermoeden dat het verkrijgen van een dergelijke vergunning uitgesloten moet worden geacht. En daarmee staat het hele plan op losse schroeven. Voor het gemeentebestuur is dit juist daarom zo teleurstellend, omdat het opwerpen van de aarden wal een essentieel onderdeel vormt van het zgn. werkverruimingsplan. De werkloosheid neemt alsmear toe en het is absoluut noodzakelijk om in de wintermaanden 1932/1933 werkgelegenheid te scheppen.

Na overleg met de militaire autoriteiten wordt er een nieuw plan gemaakt, dat aanzienlijke wijzigingen bevat t.o.v. het oude plan. 11) Het hoofdveld met de aarden wal eromheen zal worden geplaatst aan de overkant van de Krommerijn op een stuk grond tussen de Tamboersdijk en de Kromme Rijn, Galgenwaard genaamd. 12) Dit terrein is al sinds 1930 in het bezit van de gemeente Utrecht. Het is destijds aangekocht ten behoeve van de aanleg van een verkeersweg in het verlengde van de Adriaan van Ostadelaan naar de Koningsweg in de richting Bunnik.

Door de verplaatsing van het hoofdveld naar de overzijde van de Krommerijn is tevens de mogelijkheid ontstaan om het aantal velden op Maarschalkerweerd met één (van vier tot vijf) te vermeerderen. In het vernieuwde plan wordt ook rekening gehouden met de aanleg van een lichtinstallatie rondom de wielersbaan, om zoals in Amsterdam gebeurt, wedstrijden in de avonduren te kunnen houden. Een aardig detail: in de raadsvoordracht lezen we dat de grond- en plantsoenwerken in 75 jaar zullen worden afgeschreven en dat de wielersbaan, sintelbaan en wegen het veertig jaar

moeten kunnen uithouden. Het werd in 1981 dus inderdaad tijd voor een nieuw stadion!

De verandering in de plannen houdt een verhoging van het oorspronkelijk geraamde krediet in. De totaal beschikbaar te stellen som gelds bedraagt nu f 333.000,—. In de voordracht wordt de gemeenteraad tevens uitgenodigd in te stemmen met de beëindiging van de huur van de warmoezenierslanden, genaamd Groot Galgenwaard. De huurders zullen een schadeloosstelling ontvangen van in totaal en ten hoogste f 5.000,—. Op 24 en 28 november 1932 vergadert de Raad uitvoerig over de voorstellen van B & W, waarbij eveneens een in werkverschaffing aan te leggen zweminrichting in het Ondiep ter sprake komt.

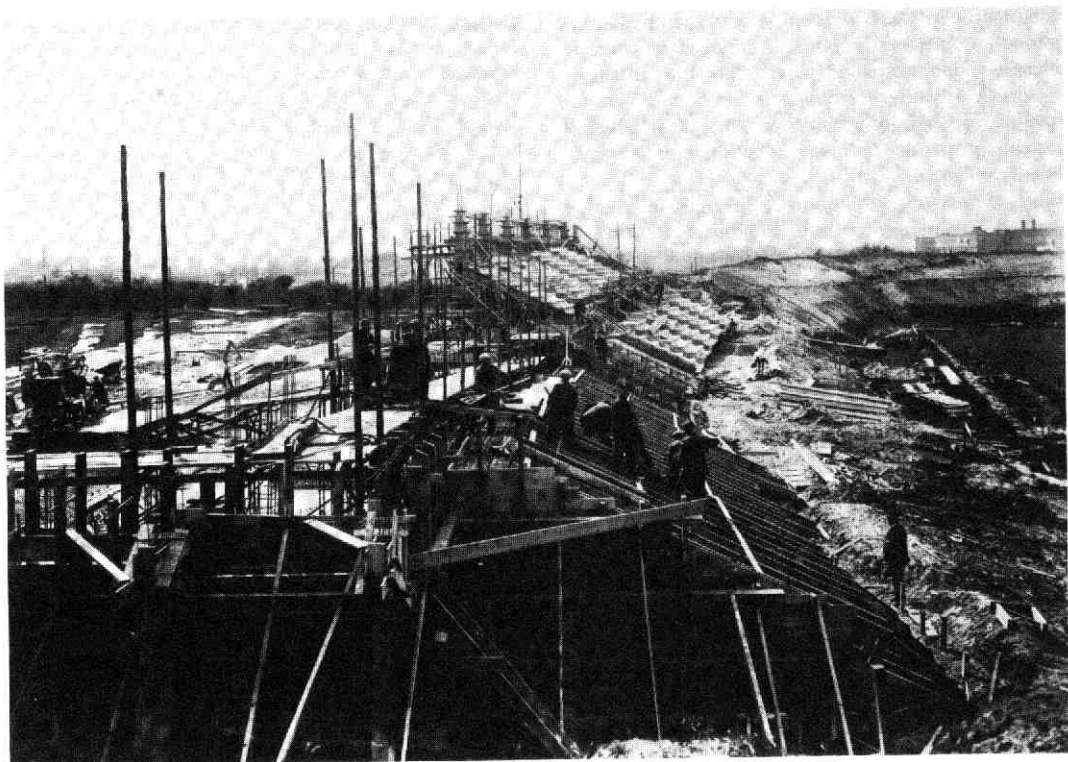
De avondzitting van 24 november wordt voor een groot deel gewijd aan de arbeidsvoorwaarden voor werknemers bij werkverschaffingsprojecten. 13)

Een van de raadsleden dient een motie in waarin wordt gevraagd om uitstel van de vergadering met acht weken. De reden van dit verzoek is de verwachting dat binnen afzienbare tijd een gesprek zal plaatsvinden tussen werknemers en werkgevers in het bouwbedrijf enerzijds en de minister van Binnenlandse Zaken anderzijds over werkverschaffingsaangelegenheden. De mogelijkheid is dan ook niet uitgesloten dat er t.a.v. de arbeidsvoorwaarden andere regels zullen worden gesteld. Een meerderheid in de Raad voelt echter niet voor zo'n uitstel.

De aanleg van de wielersbaan is het voornaamste thema van de discussie tijdens de middagvergadering van 28 november 1932. 14) „B & W hebben grote verwachtingen, zij stellen zich daar gouden bergen van voor”, aldus één der sprekers, die meent te weten dat ervaringen elders hebben uitgewezen „dat het op den duur met zulk een wielersbaan weinig of niets gedaan is”. Hij houdt het er op dat het „al heel mooi zou zijn als de wielersbaan op de Galgenwaard drie jaren lang in fauteur zal zijn”.

Het zal niemand verbazen dat dit raadslid zijn stem aan het voorstel heeft onthouden. Niet onvermeld mag blijven een opmerking van een ander raadslid ten aanzien van het zwembad in het Ondiep, 15) dat immers mede een onderdeel uitmaakt van het werkverschaffingsplan. Om te voorkomen dat bij grote drukte de wachttijd in het bad te groot wordt, stelt de spreker voor om wisselhokjes te bouwen. De capaciteit aan kleedruimte kan daardoor sterk worden opgevoerd. Bovendien heeft dit het voordeel dat „men bij de instelling van wisselhokjes geen vaste gemeentebambtenaar hoeft aan te stellen, die daar het gehele seizoen moet zijn. Het behoeft maar een los jongensmens te zijn. De thermometer zal dan wel aanwijzen of de jongeman dien dag moet komen of niet!” Maar om weer terug te keren naar het sportterrein Maarschalkerweerd: de voordracht wordt met 36 tegen 2 stemmen aangenomen. De voorbereidingen tot de bouw kunnen beginnen, zou je denken!

Maar helaas, niets is minder waar. Er moeten nog afroondende besprekingen met de militaire autoriteiten

Bouw van de tribune van het stadion Galgenwaard, 1935. Top. Atlas G.A.U. C 17.209.

gehouden worden. Enkele van de voetangels en klemmen: de gemeente Utrecht moet zorgen voor een zgn. gedekte gemeenschapsweg ten zuiden en ten oosten van de Galgenwaard, die de eerste Lunet verbindt met het fort Vossegat. Bovendien moeten er twee nieuwe betonnen kazematten worden gebouwd, dit ter compensatie van de „aan 's lands defensie toe te brengen nadeelen“. 16)

Deze militaire eisen zijn er de oorzaak van dat enkele, niet onbelangrijke veranderingen in het plan moeten worden aangebracht. Zo wordt de lengte van de wielribaan van 500 m tot 400 m teruggebracht, waardoor hij een wat rondere vorm krijgt. Het gevolg ervan is dat het plan tot de aanleg van de sintelbaan moet komen te vervallen. Een en ander leidt er toe dat grond van particulieren aan en bij de Kromme Rijn moet worden aangekocht. In een geheime raadsvergadering wordt het College van B & W door de gemeenteraad gemachtigd om de Kroon te verzoeken „zodanige besluiten en maatregelen te willen nemen ter bevordering van de onteigening van die gronden“. De „vereenvoudigde procedure van de wet van 27 maart 1915“ zou in verband met de bestrijding van de werkloosheid moeten worden toegepast. 17) Op 13 juli 1933 stemt de gemeenteraad definitief in met de voordracht van B & W tot de aanleg van sportinrichtingen op de terreinen Galgenwaard en Maarschalkerweerd. 18)

In november 1934 wordt besloten de sintelbaan aan

te leggen op het sportpark Maarschalkerweerd aan de oostzijde van de twee meest noordelijk gelegen voetbalvelden. 19) De aanleg van de beide sportcomplexen begint aan het eind van het jaar 1933. 20) In de loop van 1934 worden vijf sportvelden op Maarschalkerweerd en de atletiekbaan met het ingesloten zesde voetbalveld voor de helft voltooid. De aarden wal van de wielribaan in het stadion Galgenwaard, het daarbinnen gelegen sportveld en de fundering van de hoofdtribune komen in dit jaar eveneens gereed. 21) In 1935 en tot in mei 1936 houdt men zich bezig met het zesde sportveld op Maarschalkerweerd, de puinfundering van de weg langs de velden, de afrastering van de velden, de afschutting van de openbare weg, de hoofdtribune in het stadion, de wielribaan met balustrades en de betonstukken voor de open zittribunes. 22) De totstandkoming van de Galgenwaard heeft 160.000 m³ zand en grind, 2400 m³ beton, 240 ton constructieijzer, 12.000 manweken en f 417.000,— gekost. Een herinnering van één van de tewerkgestelden van toen, een werkloze stukadoor: „Ik kon geen werk vinden. Ik kreeg twaalf gulden zoveel van de steun. Plotseling werd ik opgeroepen voor de bouw van het stadion. Ik moest de wielribaan afwerken, grond kruien en soms de grasmat bijhouden (. . .). Nou was ik als werkmans wel wat gewend, maar ik heb ook werkloze kantoorklerken met zakken cement zien sjouwen, tot bloedens toe. En je kon niet weigeren, anders werd je steun ingehouden“. 23)

In de loop van 1936 worden de werkzaamheden afgerond en op Hemelvaartsdag 21 mei 1936 vindt de officiële ingebruikstelling plaats door burgemeester mr. dr. G. A. W. ter Pelkwijk, die het beheer van het stadion en het sportcomplex Maarschalkerweerd overdraagt aan de Utrechtse Stichting voor Lichamelijke Oefening.

Bijna vijfenveertig jaar heeft het gefunctioneerd in de Utrechtse samenleving. In september 1982 zal een nieuw sportcomplex haar poorten openen. Het is evenals het vorige tot stand gekomen in een tijd van grote, bijna uitzichtloze werkloosheid. Zou dat toeval zijn?

G. J. Röhner

Noten:

- 1) Utrechtsch Dagblad dd. 22 mei 1936
- 2) Gedrukte Verzameling (= G.V.) dd. 18 juni 1920 (nr. 70)
- 3) G.V. dd. 6 februari 1923 (nr. 15)
- 4) Verslag van de zittingen van de gemeenteraad (= R.V.) dd. 9 februari 1923, p. 98-105
- 5) G.V. dd. 15 april 1927 (nr. 51)

- 6) Ibidem
- 7) G.V. dd. 12 juli 1932 (nr. 126)
- 8) Ibidem
- 9) R.V. dd. 21 juli 1932, p. 551-553
- 10) G.V. dd. 18 november 1932 (nr. 233)
- 11) Ibidem
- 12) De naam Galgenwaard is afgeleid van een uiterwaard van de Kromme Rijn, waar in de 14e eeuw al één of meer galgen hebben gestaan.
- 13) R.V. dd. 24 november 1932, p. 831-841
- 14) R.V. dd. 28 november 1932, p. 843-857
- 15) Het zwembad in het Ondiep is op 5 mei 1943 officieel geopend en kreeg de naam „Noorderbad“.
- 16) G.V. dd. 7 juli 1933 (nr. 132)
- 17) G.V. dd. 7 juli 1932 (nr. 132 bis)
- 18) R.V. dd. 13 juli 1933, p. 365
- 19) G.V. dd. 23 november 1934 (nr. 245)
- 20) Jaarverslag gemeente Utrecht (= J.V.G.U.) 1933, p. 156-157
- 21) J.V.G.U. 1934, p. 155
- 22) J.V.G.U. 1935, p. 129; 1936, p. 131
- 23) Voetbal International 20/25 april 1981 (nr. 17), p. 28-29

DE ACTUALITEIT VAN EEN OUD VERDRAG

De krantenlezers van de afgelopen maanden zullen zich nog de berichten herinneren over het huwelijk van Kroonprins Charles van Engeland en Lady Diana Spencer op 29 juli jl. Het was het „huwelijk van de eeuw“, maar óók het huwelijk, dat enige politieke moeilijkheden tussen Engeland en Spanje tot gevolg had.

De oorzaak was gelegen in het feit, dat de huwelijksreis van het bruidspaar in de Britse kroonkolonie Gibraltar begon. Aanvankelijk leek het erop, dat het incident zich zou beperken tot het besluit, dat de Spaanse Koning Juan Carlos en zijn vrouw Sophia de huwelijksplechtigheden in Londen niet zouden bijwonen 1), maar even later zou het Britse Hogerhuis de Nationaliteitswet aanvaarden, waarbij ook aan de inwoners van Gibraltar het Britse staatsburgerschap werd toegekend. De regering had om spanningen te voorkomen - bij monde van Lord Soames - de conservatieve meerderheid onder de leden aangeraden de burgers van Gibraltar van de bepalingen ingevolge de Nationaliteitswet uit te zonderen. Maar de Lords stemden vóór. De Gebraltaren bleven Britten.

In het Lagerhuis werden door de oppositie nog pogingen in het werk gesteld om de huwelijksreis van het bruidspaar te wijzigen en niet de Apenrots aan de Middellandse Zee, maar een der Kanaaleilanden als start te kiezen, maar niets hielp. Het bleef Gibraltar. Daarmee werd voldaan aan de wens van de grote meerderheid van de inwoners. Net zo als in 1967, toen een referendum gehouden werd en meer dan 12.000 Gebraltaren onder bepaalde voorwaarden kozen voor Engeland en slechts 44 personen zich

voorzitter verklaarden van een spoedige overdracht van de rots aan Spanje. Om het verhaal af te ronden: op het moment, dat deze regels worden neergeschreven - 5 augustus - dobberen Charles en zijn Diana op de Middellandse Zee, nadat op 1 augustus met het jacht „Brittannia“ in Gibraltar was begonnen 2).

Wat moet dit verhaal in het Maandblad? Vele leden van onze vereniging zullen als antwoord wijzen op de Vrede die op 11 april 1713 in Utrecht gesloten werd en het einde betekende van de Spaanse Successie-Oorlog, die in 1701 was begonnen, nadat Koning Karel II van Spanje op 1 november 1700 kinderloos was overleden, zijn rijk onverdeeld achterlatend. Dat antwoord is niet helemaal correct. Het vredesverdrag tussen de Republiek en Frankrijk - op 11 april 1713 te Utrecht gesloten - dat voor ons land het einde van de Spaanse Successie-Oorlog betekende, was één van de 10 tractaten, die in 1713 in Utrecht tot stand kwamen. Dat kon ook niet anders, met name niet omdat het Spaanse rijk uit overal verspreid liggende delen bestond en er daarom zoveel strijdende partijen waren. De Spaanse Successie-Oorlog was een Europese oorlog.

Het is misschien wel van belang daarop nog wat nader in te gaan.

Voor een goede indruk van de politieke gevolgen, welke het kinderloos overlijden van de Spaanse vorst wel moest hebben, realiseren men zich, dat het rijk van Koning Karel II zich niet beperkte tot Spanje, maar ook Zuid-Italië, Sicilië, Sardinië, Milaan, de Zuidelijke Nederlanden, Zuid-Amerika - uitgezonderd Portugees